

Z ŻYCIA NAUKOWEGO

„Drugie tematyczne warsztaty ratyfikacyjne – Pasożyty”, Wilno, Litwa

W dniach 25-27 kwietnia 2003 roku odbyło się w Wilnie zebranie robocze „Parasites (helminthological) thematic validation workshop”. Było to drugie tego typu spotkanie w ramach projektu badawczego Unii Europejskiej „Fauna Europaea”, którego celem jest stworzenie, opartego na sieci informatycznej, spisu naukowych nazw gatunkowych wszystkich żyjących w Europie zwierząt lądowych i słodkowodnych oraz ich geograficznego rozprzestrzenienie w odniesieniu do krajów europejskich. Będzie to jedyna ogólnodostępna informacyjna baza danych dla szerokiej rzeszy użytkowników z dziedziny nauki, administracji, przemysłu, konserwacji i edukacji.

Ideę utworzenia wykazu gatunków Fauny Europejskiej wysunął prof. A. Minelli w 1996 roku. Plan takiego projektu został następnie opracowany przez The Linnean Society podczas dwóch zebrań roboczych w latach 1996-1997. W roku 1998 przeprowadzono lobbing w Komisji Europejskiej w Brukseli, razem z dwoma innymi projektami: „Euro+Med Plantbase” oraz „Species 2000-Europe”, w celu uzyskania poparcia finansowego. Te trzy projekty obejmują całość organizmów żywych Europy. W 1999 roku rozpoczęto aplikacje do projektu Fauna Europaea jako czwartego tematu w Piątym Projekcie Ramowym Unii Europejskiej i zgromadzono instytucje zainteresowane uczestnictwem w projekcie. Jednak propozycje aplikacji skierowane były tylko do państw członkowskich Unii Europejskiej. Realizacja projektu ruszyła 1 marca 2000 roku. Rok później wystąpiono z propozycją włączenia do prac również instytucji i ekspertów z krajów Europy Wschodniej stowarzyszonych z Unią Europejską (tak zwane kraje NAS), a dotyczyło to Polski, Bułgarii, Czech i Litwy. Rozszerzenie zostało zatwierdzone 1 lipca 2002 roku. Ze strony Polski udział w tym projekcie bierze Muzeum i Instytut Zoologii PAN w Warszawie.

Opracowanie „Fauna Europaea” nie jest projektem badawczym, ale siecią tematyczną. Jej opracowanie przewidziano na 4 lata (1 marca 2000 do 29 lutego 2004), a głównymi kontrahentami (contractors) są: Muzeum Zoologiczne Uniwersytetu w Amsterdamie (koordynator projektu i opracowania informatyczne), Zoologiczne Muzeum Uniwersytetu w Kopenhadze (zestawianie danych i umieszczanie ich w zintegrowanych zbiorach danych) oraz Narodowe Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu (zatwierdzanie i standaryzacja danych); dla krajów NAS wybrano Muzeum i Instytut Zoologii PAN w Warszawie. Udział w opracowaniu biorą od początku 33 instytucje partnerskie i 10 w krajach NAS, włączonych później. Ogółem zaangażowanych jest 400 specjalistów, a wśród nich 62 koordynatorów grup.

W zebraniu zorganizowanym głównie dla ekspertów z NAS, czyli krajów niedawno stowarzyszonych – Czech, Polski, Bułgarii, Słowacji Litwy i Łotwy, wzięły udział 24 osoby, z których 15 (w tym dr R.A. Bray z The Natural History Museum w Londynie, Dr P.D. Harris ze School of Continuing Education University of Nottingham, dr D. Goujet, dr C. Basire i dr O. Bain z Muséum National d'Histoire Naturelle w Paryżu) tworzyło grupę ekspertów, a dr D.I. Gibson z The Natural History Museum w Londynie był głównym koordynatorem dla grupy helmintów – pasożytów zwierząt.

W pierwszym dniu konferencji (25.04) uczestnicy odbyli wycieczkę do historycznych stolic Litwy, Kiernowy i Trok, a wieczorem odbyło się spotkanie uczestników z litewskimi kolegami w folklorystycznej restauracji Marciliuke cletis. Właściwe obrady odbyły się 26 i 27 kwietnia. Rozpoczął je wykład akademika Vytautas Kontrimavičiusa i dr Svetlany Bondarenko „Historia pleistocenu i fauna pasożytów Holarktyki: punkt widzenia na przyszłe badania parazytologiczne”. Autorzy widzą historię fauny Holarktyki jako historię ucieczek (refugia), centrów formacyjnych i polodowcowej kolonizacji. Migracja żywicieli w procesie ich rozprzestrzeniania z jednego do drugiego regionu geograficznego tylko stopniowo zmienia sposób życia fauny helmintów, a zatem fauna helmintów jest bardziej konserwatywna niż fauna ich żywicieli. Przykładów dostarczają różne grupy pasożytów występujących w ssakach z rodziny Mustellidae oraz tasiemców z rodzaju *Aploparaksis* z ptaków Charadriiformes. Autorzy na koniec stwierdzają, że (1) przyszłe badania parazytofauny powinny być prowadzone w ramach szerokiego międzynarodowego projektu badawczego lub międzynarodowej współpracy badaczy i że (2) Holarktyka jest najlepiej zbadaną częścią kuli ziemskiej z punktu widzenia parazytologii i dlatego może być najlepszym miejscem do wyjaśnienia ogólnych prawidłowości powstawania biologicznej różnorodności pasożytów. Referat spotkał się z dużym zainteresowaniem. Dr. Goujet uważa, że w ogólnych rozważaniach nad ewolucyjnym rozwojem pasożytów należy również uwzględniać pasożyty roślin.

Sesję pierwszą zakończył referat dr Daniela Goujet, który przedstawił historię utworzenia projektu badawczego „Fauna Europaea”, zasady jego funkcjonowania i osiągnięte dotychczas rezultaty, to znaczy utworzoną już bazę danych, obejmującą około 129.000 gatunków pasożytów z różnych grup systematycznych o ważnych nazwach, sposób weryfikowania przez ekspertów oraz luki w wiedzy na temat poszczególnych grup lub obszarów badawczych. Wskazał na konieczność dokładniejszego określania miejsca występowania omawianych gatunków poprzez podawanie współrzędnych geograficznych, ze względu na liczne zmiany granic i nazw miejscowości, jakie miały miejsce szczególnie w 20. wieku. Wykazanie luk ma tę wartość, że stanowią one podstawę do ubiegania się o finansowanie badań na tych terenach. Europę określono jako teren w granicach: Ural, Kaukaz, cieśnina Bosfor, Morze Śródziemne i dalej brzegi Atlantyku i mórz otaczających Skandynawię, oraz Islandia. Dyskusja po referacie polegała głównie na pytaniach o szczegóły opraco-

wywania poszczególnych gatunków, szczegóły techniczne korzystania z bazy danych lub o zasady działania poszczególnych ogniw projektu.

W sesji drugiej i trzeciej eksperci z poszczególnych krajów przedstawiali stan badań i opracowania fauny pasożytów. W pierwszym referacie dr David Gibson przedstawił w ogólnym zarysie wyniki dotychczasowych prac nad fauną helminów, pasożytów zwierząt. Na podstawie literatury utworzono listę gatunków, która następnie weryfikowana była przez ekspertów pod kątem występowania w poszczególnych krajach europejskich, ważności nazw gatunkowych pasożytów i odpowiadających im synonimów. Zakres przeglądu stanu opracowania fauny helmintów w poszczególnych referatach był bardzo różny. Dr Boyko Georgiev ograniczył się do przedstawienia fauny tasiemców Bułgarii; dr Vladimira Henzelova i dr Marta Spakulova dały wstępny przegląd helmintów Słowacji; dr Tomáš Scholz omówił obecny stan wiedzy na temat helmintów Czech i dalsze perspektywy badań podkreślając, że podstawową trudność stanowi brak specjalistów wśród młodszych pracowników naukowych; prof. Teresa Pojmańska i prof. Katarzyna Niewiadomska przedstawiły bardzo dokładne opracowanie wszystkich grup pasożytniczych helmintów (Monogenea, Trematoda, Cestoda, Nematoda i Acanthocephala) w Polsce wraz z mapami terenów, gdzie prowadzono badania nad poszczególnymi grupami helmintów i grupami ich żywicieli.

Sprawozdania kontynuowane były w sesji trzeciej. Dr Romualda Petkevičiute, dr Gražina Stanevičiute i dr Virmantas Stuženas omówili faunę helmintów Litwy; a dr Vytautas Mažeika faunę helmintów gryzoni Litwy. Dr Zlatka Dimitrova przedstawiła faunę Acanthocephala Bułgarii. Badania nad pasożytami ryb Łotwy omówiła dr Muza Kirjusina. Uzupełnieniem tego referatu było opracowanie Agnisa Ozolinsa na temat obecnego stanu badań i luk w wiedzy na temat pasożytów w Łotwie. Wszystkie opracowania przedstawione w drugiej i trzeciej sesji wskazywały na potrzebę dalszych intensywnych badań nad pasożytami większości grup żywicieli a jednocześnie wskazywały na trudności związane z odtworzeniem zespołu specjalistów, których większość odeszła na emeryturę.

Sesję czwartą wypełnił referat dr Claire Basire, poświęcony procesowi ratyfikacji (validation) nazw naukowych gatunków pasożytów, wchodzących w skład fauny Europy. Uczestnikom został przedstawiony sposób korzystania z dotychczasowej bazy danych dotyczącej zarówno zgromadzonych gatunków, jak i źródeł bibliograficznych, z których pochodzą, metodę wykazywania braku danych (luk) dla poszczególnych gatunków w różnych krajach europejskich. Szczególnie wiedza na temat brakujących danych może pobudzić badania, a także spowodować objęcie tych badań finansami przeznaczonymi na badania fauny Europy. Omówiono też postęp w realizacji programu w ostatnich latach. Dyskusja po referacie dotyczyła głównie metod pracy i dostępu do bazy danych, przekazywania danych przez poszczególnych krajowych ekspertów do bazy danych i innych szczegółów technicznych. Ustalono, że wszelkie dane pochodzące z krajów nowo stowarzyszonych (NAS) na-

leży przekazywać do instytucji biorących udział w projekcie badawczym Fauna Europaea, w przypadku Polski do Muzeum i Instytutu Zoologii PAN oraz na ręce dr D.I. Gibsona, koordynatora dla helmintów – pasożytów zwierząt, do The Natural History Museum w Londynie.

Zebranie robocze zakończono 27 kwietnia ogólną dyskusją i podsumowaniem osiągniętych rezultatów przez przedstawicieli głównych organizatorów i wykonawców projektu, dr D.I. Gibsona, dr R. Braya, dr P. Harrisa, dr C. Basire i dr D. Goujet. Jednocześnie ustalono, że wszystkie przedstawione referaty dotyczące stanu badań pasożytniczych helmintów zostaną przekazane odpowiednim ośrodkom krajów NAS.

Podsumowując przebieg i wyniki zebrania roboczego, poświęconego przede wszystkim włączeniu nowych krajów stowarzyszonych z Unią Europejską do zaprojektowanego wcześniej i będącego w trakcie opracowywania projektu Fauna Europaea, należy podkreślić ogromne znaczenie informacyjne tego zebrania. Z przykrością musiałyśmy stwierdzić całkowity brak komunikacji między instytutami badawczymi w Polsce. Nasze doświadczenia wyniesione z konferencji będą w tych działaniach bardzo przydatne.

Katarzyna Niewiadomska, Teresa Pojmańska